

LAZAR DŽAMIĆ

ČAJ
OD
ŠLJIVA

O Srbima, Englezima i fantaziji emigracije

Ilustrova
Aleksandar Zograf

— Laguna —

Copyright © 2015 Lazar Džamić
Copyright © 2015 ovog izdanja, LAGUNA



Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Emigrantov novi svet, normalno i logično, neprirodan je i njegova nerealnost podseća na fikciju.

Edvard Said

Izbeglištvo je više nego geografski koncept. Možeš da se osećaš kao izbeglica u sopstvenoj domovini, u svojoj kući, u sobi.

Mahmud Derviš

Svako dešavanje je simbol, i pošto je on u svom ispoljavanju savršen po sebi, upućuje na sve ostalo.

Gete

*Adi i Mari, sadašnjem i budućem mostu
između Srbije i Britanije.*

Borislavu Pekiću, za sentimentalne povesti...

SADRŽAJ

Predgovor	13
O Londonu	21
O prijateljstvu	27
O pijenju	33
O svadbama	37
O selu	41
O Marksu	47
O dosadnosti	53
O popravkama	57
O narodnjacima	63
O čestitkama	67
O blamu	71
O jeziku	77
O negativnosti	85
O kritici	89

O mentalitetu	95
O žurbi	99
O obilju	105
O pijacama	109
O nadimcima	115
O sankanju	119
O mitovima	125
O individualizmu	129
O artikulaciji	135
O neprofesionalizmu	139
O kolačima	145
O sinhronizaciji	151
O prostoru	155
O šupama	161
O kućama	167
O Vuku	173
Zahvalnosti	181
O autoru	183



PREDGOVOR

*„Nije nikakvo iznenađenje da je među emigran-
tima toliko romanopisaca, šahista, političkih ak-
tivista i intelektualaca. Svako od ovih zanimanja
zahteva minimalno vezivanje za materijalne objek-
te i pridaje posebnu važnost mobilnosti i stručnosti.“*

Stanje globalnog sveta i intelektualne migracije sažeto je u ovoj pametnoj misli Edvarda Saida, često citiranog izvora na temu emigracije, izbeglištva i svih drugih vrsta izmeštenosti. Intelekt je kao voda: nestišljiv i sposoban da nađe pukotine u okamenjenim sistemima, da iscuri.

Priroda migrativnog intelekta je, takođe, da tumači i fabulira.

Emigracija, posebno ona dobrovoljna, jeste velika fantazija, u dva smisla. Jedan je onaj Saidov, iz prethodnih citata: fantazija fikcije, fantazija no-

vog, neobičnog i neuobičajenog, često zbunjujućeg; narativa koji zahteva kodiranje koje „domaći“ ne moraju da upošljavaju. Ta fikcija je vrlo lična, uvek gledana kroz filter neposrednog iskustva: može biti tragedija ili herojska epopeja, priča o paklu ili raju – ali je uvek postavljena na stranoj sceni.

Drugi smisao je fantazija boljeg života, projekcija bolje budućnosti, tako jaka kod svih koji pate od Dervišovog internog, mentalnog izbeglištva u sredini koja jeste maternja, njihova, ali je i pored toga strana ili otuđujuća. To je fantazija zelenije trave na drugom pašnjaku, svetlijeg neba i širih vidika. Emigracija je za mnoge iz zemalja sličnih Srbiji zov sirena. Istina je, po mom iskustvu, negde na sredini. Novi narativi postoje, ali sa njima i izazovi; bolji život postoji, ali zavisi šta pod time podrazumevamo...

Priroda migrativnog intelekta je, takođe, da poredi: stare i nove fikcije, stare i nove kulturne modele; neprestana komparativna fenomenologija svakodnevice, dekonstrukcija uporednih života. Emigracija je jednostavno sjajna književna građa.

Knjiga koju držite u rukama nastala je iz serije mesečnih kolumni koje sam, tačno dve godine, iz Londona pisao za beogradski *Novi Magazin*.

To je bio moj način, nakon završetka *Cvjećarnice u Kući cveća*, da ostanem potopljen u naš jezik – i još malo više od toga. Svaki od eseja, nakon objavljivanja u štampanom obliku, ponovljen je i u digitalnoj verziji na portalu *Bašta Balkana*.

Eseji su i lična manifestacija mog sopstvenog migrativnog intelekta, svojevrsni dokument o tome kako on u svojoj zbunjenosti novim okruženjem podlegne induktivnom razmišljanju i generalizuje kategorije na bazi malih, svakodnevnih ispoljavanja – na šta se odnosi Geteov citat na početku. U tom smislu oni možda nisu podržani obiljem akademskog istraživanja, ali, nadam se, imaju ono što ima svaka dobra fikcija (i što je postalo zaštitni znak „novog novinarstva“): sposobnost da se očima pripovedača male stvari osvetle iz ugla velikih principa i ljudske istine prenesu na način emotivniji od gomile statistike: kroz osećaj pojačane stvarnosti. To je moj pristup, i izgovor; svaki čitalac će, naravno, imati svoje mišljenje...

Knjiga je u neku ruku mapa koja vodi u nekoliko pravaca. Njihovo razumevanje može da čitanje stavi u nove kontekste i tako dodatno oblikuje percepciju onoga što sam pokušao da postignem.

Pre svega i moja izmeštenost i susret sa novim narativom zahtevali su svojevrsnu emigrantsku psihoterapiju. Eseji su bili jedan od načina da se objasne principi mog očekivanog ponašanja u novom okruženju.

Pored toga – i pre početka života u Londonu – postojala je fascinacija ovim interesantnim i ingenioznim narodom, koji je mnogim aspektima naše moderne civilizacije doprineo nesrazmerno svojoj teritorijalnoj ili populacionoj veličini. Englezi (da, posebno Englezi) u mnogo čemu su ne samo drugačiji od Srba, već i od ostatka Evropljana – činjenica koja je, čini mi se, malo poznata u Srbiji. Trpati ih u isti koš sa Nemcima ili Francuzima, čak i Amerikancima, po mom iskustvu, pogrešno je. Srpski izraz „šta se praviš Englez“ u dobroj meri je zaslužen. Moja želja je bila da napravim mali katalog tih idiosinkrazija.

Na taj način, knjiga može da bude i mali priručnik snalaženja za one koji prelaze, da rade i žive, iz Britanije u Srbiju – i, posebno, obrnuto. Naše dve fikcije se u mnogo čemu razlikuju i imaju neka preklapanja (na primer, mit o ruci providenja nad obe zemlje); „rečnik“ za njihovo brže čitanje može da bude koristan projekat. Zato je ova knjiga i krpa: za brisanja prozora između Britani-

je i Srbije, kako bi se dve zemlje i dva naroda bolje videli kroz svoje kulturne pendžere – i, nadam se, bolje razumeli.

Jedno je za mene sada sigurno: idealno društvo ne postoji. Svako ima svoje dobre i loše strane i trik je u tome da pronađemo kako mi individualno rezonujemo sa njima. Sreća u emigraciji je akord, ne solo melodija. Upravo je moja izmeštenost doprinela tome da shvatim da i Srbija, baš ta zadržta, negativna Srbija zbog koje smo često svi mi očajni – nesposobna da se menja onoliko brzo koliko bismo mi želeli – ima i neke aspekte koji, posle decenije i po života u Londonu, počnu da se prepoznaju kao, u stvari, ne tako loši i skoro dobrodošli; kao nešto što bi bilo šteta izgubiti u svetu neoliberalnog darvinizma i konstantnog ceđenja svake nanosekunde životnog vremena u službi profita. Oni koji me poznaju znaju za moju anglofiliju; moja čežnja za susretom je negde na sredini, negde gde Savamala dodiruje Šordič, gde *Gugl* divani sa Kalemegdanom. Gde se engleski čaj služi uz slatko od šljiva.

Tako je knjiga i moje svojevrsno pomirenje sa Srbijom, koju smo napustili u gnevu zbog naše kolektivne civilizacijske gluposti, i vraćanje mog perceptivnog balansa; knjiga je dokument

mog emigrantskog „odrastanja“ kroz stalnu, racionalnu analizu i opservaciju. *Čaj od šljiva* je ljubavno pismo obema zemljama, jer me je svaka naučila nečemu važnom i fundamentalno me oblikovala.

Konačno, i nešto što ova knjiga kategorično *nije*: traktat o ostajanju u Srbiji, antiemigracijski pamflet i propagandni oglas za pomirenje sa postojećim stanjem. Svako, po mom dubokom uverenju, treba bar deo svog života da provede van Srbije, kao nužni trening iz civilizacijske fleksibilnosti i kulturne i poslovne pismenosti. Ali sa ušima i očima otvorenim za realnosti života i subtilnije nijanse dva različita narativa...

Tekstovi u knjizi poređani su po hronološkom redu, onako kako su nastajali. Prva dvadeset i četiri su reprinti iz *Novog magazina*, sa promenjenim naslovima, ali u svemu ostalom isti kao originali. Ostalih šest su pisani specijalno za ovu zbirku: tri u Londonu i poslednja tri u apartmanu *Matana* na Mljetu. Po dužini su slični prostorno ograničenim originalnim kolumnama (jedna strana), zbog konzistencije.

Na kraju i mala opaska na temu omaža: perceptivniji čitaoci će primetiti da se ova zbirka nalazi u sličnom tematskom prostoru kao i *Pisma iz tu-*

đine Borislava Pekića. Mada svestan njihovog postojanja, nisam ih još čitao. Namerno, jer nisam želeo da me Borin moćni glas na bilo koji način prevlada i oboji; želeo sam da ostanem svoj, koliko je moguće. Kao velikom poštovaocu Pekićevog dela, međutim, drago mi je ako se knjiga shvati kao svojevrsna posveta velikanu srpske reči. Moje zadovoljstvo je još veće zbog činjenice da sada *Pisma* mogu da čitam bez straha...

Lazar Džamić
London–Mljet, jul 2015.

